

KYSYMYSLIITTEEN VOKAALISOINTUUN MUKAUTUMATTOMUUS OULUN ALUEKIELESSÄ

Petri Lauerma käsitteli Virittäjässä 1996 »Liitepartikkelien vokaalisointusuhteita suomen murteissa». Siinä hän toteaa, että Pohjois-Pohjanmaan rantamurteesta Wennola (1897: 17) on kirjannut liitepartikkelista *ko* joskus esiintymiä, joissa ei ole vokaalisointua, esim. *eiko* 'eikö', *kärsiko*

'kärsikö'. Kuitenkin Matti Pääkkösen suullisen tiedonannon mukaan »ainakin nykyisille murteille tällaiset muodot ovat vieraita» (Lauerma 1996: 390).

Linnanmaan yliopistoalueen vierestä Iskosta on kuitenkin tallennettu 1978 kaksivuotiaalta Kallelta, jonka isoisäkin asui

samassa Oulun lähiössä, seuraava katkelma. Tämä on julkaistu Turun yliopiston sarjassa ja ilmestyy juuri maailmanlaajuisen kielenomaksunnan sarjan 4. volyymissä (Toivainen 1990: 70; 1997: 142). Kahden vuoden yhden kuun iässä oululainen Kalle kysyy äidiltään, joka pyrkii imuroimaan lattiaa:

hyliteeko nyt 'hyriseekö nyt (imuri)?'

Herää kysymys, kumpi on primaarimpi, muna vai kana: onko poikkeavan muodon rakentanut pikkulapsi taitamattomuuttaan vai aikuinen jostakin muusta syystä? Sundsvallin suomalaislasten otoksestaan Kangassalo (1995: 209) kertoo, että eräälle ruotsin-suomalaiselle lapselle mukautumattomuus ilmaantui vasta iässä 3.8, esim. *pellenko?*; *vihreetäko?*, vaikka pojan kielen seurua oli alkanut iästä 2.5. Tämä viitanee ruotsin kielen morfofonologiaan, joka mahdollistaa tällaisten peräkkäisten sidonnaisten morfeemien esiintymisen.

Helsingistä Bostoniin muuttaneet Bowermanin (1973: 229) tutkimat lapset eivät noudattaneet yleensäkkään vokaalisointua säännöllisesti. He tahtoivat ääntää etuvokaalit takaisina etenkin lopputavussa(!), esim. Rina: [kuna] 'kynä', Seppo: [mis:a] 'missä'.

On siis ilmeistä, että lapsen kuulema vieras kieli on voinut heijastua hänen puheeseensa vokaalisointua hämmentävästi. Tämä on toteutunut samalla tavalla ehkä jo edellisissä polvissa ja säilynyt — murteen-tallentajien huomaamatta — joissakin suvuissa, mikäli Oulun vajaan vuosisadan erottamat tapaukset haluaa panna yhteyteen keskenään. Paikallinen prestiisikieli houkutti ääntämään jälkitavutkin painokkaasti, aivan samoin kuin lainasanoissa, esim. *kanfärtti*, *poträtti*, *maträssi* (Wennola 1897: 17). Mäkeläkin (1993: 7) selittää liitteiden mukautumattomuuden esiintyvän nimen-

omaan lounaisissa ja kaakkoisissa murteissamme, »toisin sanoen pääosin kielialueen rajoilla». Tämä sopii hyvin viime vuosisadan Ouluun ja tietysti Sundsvallin ja Helsinginkin nykysuomeen.

Lauerma (1996: 395–396) ei kuitenkaan ole vakuuttunut kielirajaselityksestä muuta kuin kehitystä tukevana seikkana. Lisätukea voi tarjota myös alussa mainitsemani kaksivuotiaan Kallen tapaus. Kun äidinkielen morfofonologia sallii, lapsi voi analogisesti ottaa toisesta yhteydestä — tällä kertaa takavokaalisista verbeistä — kysymysliitteen ja säilyttää sen äänneasun etuvokaalisessakin sanassa. Vastaavaa selitystä olen soveltanut Kemijoen suomen *kulkeita* 'kulkijoita' ja karjalan *konteita* 'karhuja' -tyyppien syntymiseen. Lapset ovat eri tahoilla samanlaisista morfofonologisista lähtökohdista päätyneet samantyyppisiin valintoihin: *kulkia* ja *kontia* ovat taipuneet *korkian* malliin paitsi yksilön lapsuudessa myös myöhemmin, jopa periytyneenä seuraaville polville (Toivainen 1988: 504–509).■

JORMA TOIVAINEN

Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Fennicum, suomen kieli (Henrikinkatu 3), 20014 Turun yliopisto
Sähköposti: *toivaine@utu.fi*

LÄHTEET

BOWERMAN, MELISSA 1980: Early syntactic development. A cross-linguistic study with special reference to Finnish. Cambridge Studies in Linguistics 11. Cambridge University Press, Cambridge.

KANGASSALO, RAIJA 1995: Mastering the question. The acquisition of interrogative clauses by Finnish-speaking children. Acta Universitatis Umensis: Studies in the Humanities 126. Umeå.

▷

- LAUERMA, PETRI 1996: Liitepartikkelien vokaalisointusuhteita suomen murteissa. – *Virittäjä* 100 s. 385–400.
- MÄKELÄ, MATTI 1993: Suomen murteiden *kin* ja *kaan, kään* -liitteet: morfologia ja leksikko. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 591. Helsinki.
- TOIVAINEN, JORMA 1988: Eräiden tekijännimien siirtymisestä *ea*-adjektiivien malliin. – *Virittäjä* 92 s. 504–509.
- 1990: Acquisition of Finnish as a first language: general and particular themes. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 35.
- 1997 (painossa): Acquisition of Finnish. – Dan I. Slobin (toim.), *The cross-linguistic study of language acquisition*. Vol. 4 s. 87–182. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey.
- WENNOLA, J. H. 1897: Äänneopillisia havainnoita Pohjois-Pohjanmaan rantamurteesta. – *Suomi III*: 13. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.